

Urszula Kluczyńska

Teoria męskości inkluzywnej

Punkt wyjścia i założenia teorii męskości inkluzywnej¹

Odnosząc się do teorii Raewyn Connell, która opisuje hierarchiczny układ męskości, gdzie istnieje pewien najwyżej wartościowany i nagradzany społecznie ideał męskości, do którego aspirują mężczyźni, Eric Anderson (2009) wyróżnia dwie wersje męskości: ortodoksyjną, definiowaną w opozycji do kobiecości i bazującą na seksizmie i homofobii, oraz drugą – inkluzywną, będącą przeciwieństwem pierwszej.

Anderson (2002) podkreśla, że Connell (1995) wyklucza współwystępowanie dwóch wersji męskości o takiej samej sile wpływu i znaczeniu. Mogą co prawda istnieć jednocześnie różne wzorce męskości, jednak tylko jeden może stanowić hegemoniczny „archetyp” męskości (Anderson 2002, 2009), do którego podziwiania mężczyźni są kulturowo przymuszani. Anderson wskazuje, że właśnie owo podziwianie jest hegemonią w męskości hegemonicznej. Badacz zaznacza, że kategoria męskości protestującej (*protest masculinity*) wprowadzona przez Connell (2000) nie rozwiązuje problemu istnienia jednego dominującego wzorca. Męskość protestująca kwestionuje aktualną hegemoniczną formę dominacji, ale na jej miejsce chciałaby wprowadzić inną dominującą męskość (Anderson 2002).

W analizach Andersona mężczyźni reprezentujący męskość inkluzywną nie aspirowali do ortodoksji. Zatem według badacza teoria Connell nie sprawdza się w tym przypadku, gdzie żadna z grup nie czuje się marginalizowana ani podporządkowywana przez drugą i gdy żadna nie dąży do hegemonii (Anderson 2002).

Według Connell homofobia to kluczowy element definiowania męskości, zaś dyskurs homonegatywności jest stosowany przez mężczyzn jako zasada stratyfikacyjna w odniesieniu do męskości hegemonicznej. Anderson (2009) zaznacza, że w okresach wzrostu homofobii chłopcy i mężczyźni są zachęcani do budowy swego męskiego kapitału przez sport i budowę muskulatury oraz zwiększenie wobec siebie emocjonalnego dystansu. Możliwość doświadczania bliskości między mężczyznami

---

1 Podrozdział stanowi rozszerzoną i zmienioną wersję fragmentu książki U. Kluczyńska (2017), *Mężczyźni w pielęgniarstwie. W stronę męskości opiekuńczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, Poznań, s. 22–24.

jest wówczas realizowana przez symboliczne akty agresji, takie jak udawane uderzenia pięścią, szturchnięcia, czy klepnięcia.

Udowadnianie heteroseksualności w homofobicznej kulturze przejawia się poprzez seksualne uprzedmiotowienie kobiet i publiczne opowieści o heteroseksualnych „podbojach” oraz przez zastosowanie homofobicznego dyskursu. Owo udowadnianie wynika z konieczności potwierdzenia heteroseksualności przez konkretne czyny, by uwolnić się od „podejrzenia”. Obawa przed stygmatyzacją o homoseksualność wiąże się z wycofaniem z aktywności łączonych z kobiecością i homoseksualnością (Anderson 2005). Jest to kultura, którą Anderson określił jako homohisteryczną, a w której – według Michaela Kimmela (1994, 2001) – homofobia jest męskością, zaś inni mężczyźni są źródłem potwierdzenia męskości, jest ona bowiem odgrywana dla innych mężczyzn i przez nich potwierdzana. Inni mężczyźni: „obserwują nas, klasyfikują nas i przyznają lub odmawiają nam akceptacji w królestwie męskości” (Kimmel 1994: 128).

Według Andersona teoria Connell dotycząca męskości hegemonicznej jest trafna wówczas, gdy homofobia stanowi podstawę definiowania męskości hegemonicznej i można mówić o jednym dominującym typie męskości. Anderson twierdzi jednak, że w świecie, w którym homofobia nie stanowi już podstawy definiowania męskości, gdyż mężczyźni mają coraz większą swobodę w ekspresji postaw i zachowań, które wcześniej stygmatyzowały, różne wzorce męskości mogą być równie wysoko nagradzane społecznie (McCormack 2012).

Jak podkreśla Anderson (2009), homofobia stanowi centralny mechanizm produkcji męskości ortodoksyjnej, która korzysta z przywilejów i reprodukuje heteroseksizm, a zatem nie tylko wspiera patriarchat, ale również dominację heteroseksualności. Homofobia jest stosowana jako narzędzie ustalania wartości lub ujarzmania jednostki w kulturze zachodniej (Plummer 1999). Homofobiczny dyskurs może stanowić broń dla chłopców i mężczyzn, służącą do ośmieszania w toku ustalania hierarchii.

Ponieważ kobiecość jest ściśle spleciona z homoseksualnością, dyskurs mizoginistyczny produkuje nie tylko nierówność genderową między mężczyznami oraz między mężczyznami i kobietami, ale przyczynia się również do reprodukcji homofobii. Homofobia stanowi podstawę wytwarzania hiper-męskości dla chłopców i blokuje możliwość wyrażania kobiecości, która staje się dla nich tabu. Badania dotyczące homofobii wykazują, że reguluje ona zachowania związane z męskością i przyczynia się do reprodukcji binarnego postrzegania płci (McCormack, Anderson 2014b). Autor określa mianem „homohisterii” sytuację, w której dochodzi do połączenia kultury homofobii, femfobii i przymusowej heteroseksualności (Anderson 2009).

Homohisteria jest terminem stosowanym przez Andersona (2009) w celu opisu obawy bycia homoseksualizowanym poprzez naruszenie sztywnych granic heteroseksualności i można ją opisać jako zbiór trzech składowych: powszechnej świadomości, że homoseksualność istnieje jako statyczna orientacja seksualna; dezaprobaty homoseksualności, a także kobiecości, jako powiązanej z tą wcześniejszą; potrzeby

mężczyzn do publicznego łączenia swej tożsamości z kompulsywną heteroseksualnością w celu uniknięcia podejrzeń o homoseksualność. Homofobiczna kultura może traktować lekceważąco homoseksualność, ale bez powszechnej podejrzliwości, że jednostka może być gejem, nie mamy do czynienia z homohisterią. Anderson i Magrath (2019: 82) charakteryzują homohisterię jako „kulturę, gdzie homofobia reguluje zachowania związane z płcią”, a mężczyźni z obawy przed stygmatyzacją tak zmieniają swoje zachowanie, by jej uniknąć. Homohisteria jest powiązana z homofobią, ale jest też od niej niezależna. Osoba może być nastawiona przyjacielsko wobec gejów, ale nadal może ją charakteryzować homohisteria. Na kulturowy poziom homohisterii wpływa ekspresja męskiej homofobii i femfobii w kulturach zachodnich (Anderson 2011a).

Anderson (2009) bazując się na analizach Ibsona (2002), który zebrał tysiące zdjęć z XX wieku ukazujących mężczyzn przytulających się i skrącających dystans fizyczny, opracował etapowy model współistnienia świadomości homoseksualności z homofobią w Stanach Zjednoczonych od początku XX wieku. W opisanym modelu ukazane są okresy spadku i wzrostu homofobii w kulturze amerykańskiej. Według Andersona (2009) homohisteria jest bowiem produktem nowoczesności, a model ten miał na celu podkreślenie znaczenia zmieniających się poziomów homofobii dla koncepcji teorii męskości inkluzywnej.

McCormack i Anderson (2014a) opisali szczegółowo trzy etapy modelu: homowymazywanie (*homoerasure*), homohisterię i inkluzywność. Pierwszy etap został połączony ze zjawiskiem medykalizacji końca XIX wieku. Pożądanie osoby tej samej płci było silnie stygmatyzowane i choć społeczeństwo amerykańskie było świadome istnienia homoseksualności, to odrzucało zasadność takiej koncepcji tożsamości seksualnej. Poziom homofobii był wówczas skrajny i prześladowania społeczne powodowały, że mniejszości seksualne ukrywały swoje pragnienia seksualne i tożsamości. Dochodziło zatem do wymazywania homoseksualności. Istniało przekonanie, że homoseksualność dotyczyła tylko ekstrawaganckich mężczyzn (Anderson 2009). W związku z tym zachowania mężczyzn związane z płcią nie były regulowane przez homofobię. Zmiana nastąpiła w latach 80. XX wieku, kiedy to w kulturze amerykańskiej pojawiło się przekonanie, że mężczyzna z najbliższego otoczenia może być gejem. Zaczął się etap homohisterii. McCormack i Anderson (2014a) wyróżnili trzy powody wzrostu homofobii: epidemia AIDS, fundamentalistyczne chrześcijaństwo oraz upolitycznienie wartości moralnych przez Partię Republikańską. Kobiecość przejawiająca się u mężczyzn postrzegano wówczas jako oznakę homoseksualności, dlatego, by sprostać wyidealizowanym wizerunkom męskości, musieli oni dystansować się względem homoseksualności i kobiecości. HIV/AIDS przyczyniło się po części do homohisterii, ale jednocześnie doprowadziło do walk o prawa gejów i wsparcia tej grupy przez osoby heteroseksualne, co poskutkowało częściowym spadkiem homofobii i homohisterii.

pozytywne nastawienie do homoseksualności stało się bardziej powszechne i dotyczyło większości osób. Choć mogły nadal utrzymywać się uprzedzenia i formy dyskryminacji osób homoseksualnych, powszechniejsze otwarcie było znakiem

kultury inkluzywnej, a mężczyźni mogli przestać kontrolować swoje zachowanie związane z płcią, gdyż nie musieli już obawiać się społecznego piętnowania homoseksualności (McCormack, Anderson 2014a). Według autorów kluczowym czynnikiem zmiany jest postrzeganie homoseksualności przez osoby heteroseksualne. Campbell Williams (Anderson, Magrath 2019) zaproponował narzędzie do uchwycenia poziomu inkluzywności.

Według McCormacka i Andersona (2014b), wraz ze spadkiem poziomu homohisterii, heteroseksualni mężczyźni mogą bez obaw angażować się w relacje homospołeczne, które charakteryzują się akceptacją homoseksualnych rówieśników. Heteroseksualni mężczyźni nie obawiają się spotykać z mężczyznami homoseksualnymi i utrzymują z nimi przyjacielskie relacje. Młodzi homoseksualni mężczyźni ujawniają swoją orientację i nie wiąże się z tym stygmatyzacja ani odrzucenie.

Ponadto, spadek homofobii wiąże się z otwartością na kobiecość i z akceptacją artefaktów wcześniej kodowanych jako kobiece, następnie także jako homoseksualne. Autorzy jako przykłady wskazują otwarcie heteroseksualnych mężczyzn na modę, używanie makijażu, depilację ciała, kolor różowy, czy zachowania łączone wcześniej z kobiecością. Jako przełom wskazują lata dziewięćdziesiąte – okres wzrostu metroseksualności².

Co więcej, młodzi mężczyźni są nie tylko otwarci na to, co wcześniej było łączone z kobiecością i homoseksualnością, ale zmieniają sposób budowania relacji. Przejawiają gotowość i otwartość na intymne, bliskie relacje przyjaźni uwzględniające wsparcie emocjonalne i bliskość fizyczną. Badacze zwracają uwagę także na otwartość na akty seksualne w obrębie tej samej płci podejmowane przez mężczyzn, którzy identyfikują się jako heteroseksualni. Z kolei pocałunek, interpretowany wcześniej jako dowód pożądania seksualnego, w sytuacji zmniejszenia poziomu homofobii może być praktykowany przez mężczyzn bez podtekstu seksualnego. Ponadto, wraz ze spadkiem homohisterii, mężczyźni unikają przemocy i nie traktują walki jako sposobu rozwiązywania problemów.

McCormack i Anderson (2014b) zwracają uwagę na aspekty, które wpływają na homohisterię. Podkreślają, że kwestie związane z płcią i seksualnością są umiejscowione historycznie, a zatem homohisteria jest zależna od kwestii czasowych – jest zmienna i zależna od postaw wobec homoseksualności. Badacze ukazują również różnice kulturowe, a także zaznaczają, że nawet w obrębie jednej kultury

---

2 Mark Simpson (1994) nazwał metroseksualnym mężczyzną dandysa-narcyza zakochanego w sobie i miejskim stylu życia, które prowadzi (Simpson, <http://www.marksimpson.com/pages/>). Mężczyzna metroseksualny dba o siebie, stosuje kosmetyki, odwiedza gabinety kosmetyczne, solarium, poddaje się operacjom plastycznym. Wszystkie zabiegi wokół swego wyglądu uważa za istotne i z pewnością nie za wstydlive. Mężczyźni metroseksualni przyznają, że zadbane wygląd jest koniecznością. Zakupy stają się dla nich przygodą, a nie przykrym obowiązkiem. Chętnie używają też określeń emocjonalnych w stosunku do siebie samych: czuły, wrażliwy, opiekuńczy, romantyczny. Są mężczyznami, którzy twierdzą, że nie boją się kobiecej strony swej osobowości (por. Khanna, <http://yaleglobal.yale.edu/display.article?id=4366>; Godlewska 2004).

mogą występować zarówno homohisteryczne, jak i pozbawione tej cechy kultury organizacyjne.

Teoria męskości inkluzywnej zakłada, że w kulturze w której dochodzi do słabnięcia homohisterii, mogą współistnieć dwie formy męskości: tradycyjna i inkluzywna. Męskości te badacz określa precyzyjnie jako konfigurację praktyk genderowych (Anderson 2009). Autor z jednej strony unika stosowania terminów „męskość hegemoniczna” oraz „inkluzywna” jako archetypów, ponieważ zakłada, że istnieje wiele męskości – zarówno męskości ortodoksyjnych, jak i inkluzywnych, z drugiej strony stosuje termin „archetyp”.

Według Andersona (2009) męskość tradycyjna nie jest hegemoniczna, w związku z czym proponuje określenie „męskości ortodoksyjnej”, której elementami są homohisteria oraz dystans emocjonalny, podczas gdy heteroseksualni mężczyźni – wpisujący się w męskość inkluzywną – okazują emocjonalną oraz fizyczną bliskość.

Centralną zasadą konstruowania męskości ortodoksyjnej jest seksizm i homofobia; reprodukuje ona heteroseksizm. Męskość ortodoksyjna jest odzwierciedlana i reprodukowana przez zinstytucjonalizowaną, segregowaną płciowo i konkurencyjną kulturę sportową w Stanach Zjednoczonych (Anderson 2005). Mężczyźni wpisujący się w męskość ortodoksyjną próbują zbliżyć się do hegemonicznej formy męskości, głównie poprzez dewaluację kobiet i gejów (Anderson 2005). Mężczyźni ceniący męskość ortodoksyjną mogą stosować homofobiczny dyskurs w celu demonizowania osób homoseksualnych, podczas gdy mężczyźni wyrażający męskość inkluzywną mogą stosować homofobiczny dyskurs, lecz bez zamiaru poniżenia osób homoseksualnych.

Mężczyźni realizujący męskość ortodoksyjną stopniowo tracą jednak narzędzie podporządkowywania innych mężczyzn, którym jest kwestionowanie ich seksualności. Dyskurs homofobiczny nadal stygmatyzuje homoseksualność, ale zmienia się intencja tego dyskursu. Choć nadal jego zastosowanie może być zniewagą, to jednak nie ma już efektu homoseksualizującego i homofobicznego³. Autor zakłada, że redukcja homohisterii będzie wiązała się również z brakiem akceptacji prób poniżenia gejów (Anderson 2002). Anderson (2002) podkreśla, że obniżenie poziomu homohisterii nie prowadzi jednak do utopii: choć mężczyźni będą inkluzywni, nadal będą mogli zakładać, że inni mężczyźni są heteroseksualni. Tymczasem męskość inkluzywna wiąże się z zasadą, że mężczyźni nie muszą udowadniać swej heteroseksualności.

Anderson (2009) uważa, że istotny wpływ na zmianę postrzegania homoseksualności mają środki przekazu i kultura popularna, które informują, że homoseksualność jest „w porządku”, a homofobia nie. Autor odnosi się do terminu „metroseksualny”, który często tłumaczony jest jako wytwór medialny związany z przemianami w obszarze rynku i rozwoju społeczeństwa konsumpcyjnego, a nie zmianą genderową (Edwards 1997). Wieloznaczność tego terminu według Andersona (2002)

3 O zmianie sposobu użycia słowa „gej” w australijskim angielskim zob. Lalor, Rendle-Short (2007).

przyczyniła się do destabilizacji męskości ortodoksyjnej i dała możliwość „podłączenia się” pod kobiecość. Metroseksualność pozwoliła mężczyznom nie definiować się jako gej, ale zbliżyć się do kobiecości, redukując tym sposobem homofobię. Mężczyźni heteroseksualni mogą zatem postępować w sposób łączony z homoseksualnością, co nie zagraża postrzeganiu ich w przestrzeni społecznej jako osoby homoseksualne. Teoria męskości inkluzywnej podkopuje również binarny sposób postrzegania genderu (Anderson 2009).

Teoria ta zbudowana jest na założeniu, że w świecie kultury angloamerykańskiej doszło do zmniejszenia poziomu homohisterii, a także społecznej inkluzyjności form męskości, które tradycyjnie były marginalizowane przez męskość hegemoniczną. W myśl tej teorii wielość męskości mnoży się, ale nie dotyczy ich hierarchia, ani hegemonia. Męskość inkluzywna nie rywalizuje o hegemonię (Anderson 2009). Ponadto funkcjonowanie męskości inkluzywnej – według Andersona – prowadzi do zmniejszenia poziomu seksizmu i może pomóc w erozji patriarchatu.

Podejście to również zakłada, że w efekcie spadku homohisterii zachowania genderowe chłopców i mężczyzn będą coraz mniej różniły się od zachowań dziewcząt i kobiet. Zatem różnice między męskosciami i kobiecościami, mężczyznami i kobietami, osobami heteroseksualnymi i homoseksualnymi będą trudne do odróżnienia, a męskość nie będzie stanowiła głównej osi stratyfikacji mężczyzn.

Jak jednak zaznacza Anderson, męskość inkluzywna nie gwarantuje zmian w porządku genderowym i rozpadu patriarchatu, ale daje kobietom więcej możliwości uzyskania władzy. Nie gwarantuje też zaniku nienawiści lub niechęci wobec osób homoseksualnych, gdyż mężczyźni nie wyzwolą się całkowicie od form męskości ortodoksyjnej. Mężczyźni realizujący męskość inkluzywną mogą nadal przejawiać heteroseksistowskie zachowania, mogą uprzedmiotawiać kobiety, mogą wartościować ryzykowne zachowania, mogą również korzystać z homofobicznego dyskursu, choć bez intencji ranienia innych. Jednocześnie jednak uczestniczą w aktywnościach określanych jako „kobiece” i wspierają kobiety w udziale w tych definiowanych jako stereotypowo „męskie”, a także nie postrzegają homoseksualności jako piętna. Mężczyźni wpisujący się w męskość inkluzywną zmieniają postawy wobec kobiet. Ze względu na zanik przymusu kompulsywnej heteroseksualności mężczyźni mogą także przyjaźnić się platonicznie z kobietami (Anderson 2002, 2009).

Anderson podkreśla znaczenie praktyk w ramach tworzenia swojej teorii. W swych badaniach wykazuje, że

mężczyźni wpisujący się w męskość inkluzywną zachowują się zniewieściale i są defensywni w kwestii własnej heteroseksualności i równocześnie nie lękają się wcale stygmatyzacji społecznej, bądź niepokoją się nią w mniejszym stopniu. Mężczyźni preferujący męskość inkluzywną uczestniczą w zadaniach tradycyjnie zdefiniowanych jako kobiece i wspierają kobiety, które wykonują zadania tradycyjnie zdefiniowane jako męskie (Anderson 2015).

Teoria męskości inkluzywnej zakłada zatem, że zmniejszenie poziomu homofobii powoduje, iż różne formy męskości mogą funkcjonować w horyzontalnym, a nie

hierarchicznym porządku. Ponadto jedna lub więcej form męskości inkluzywnej może dominować liczbowo, co nie oznacza jej/ich hierarchicznej dominacji. Według Andersona (2009) teoria męskości hegemonicznej Connell nie jest w stanie uchwycić złożoności następstwa zmniejszenia homohisterii.

Męskość inkluzywna rozprzestrzenia się, co nie jest jednak jednoznaczne z dominacją. Badacz twierdzi, że tam gdzie nie ma hegemonii, nie ma również męskości hegemonicznej. Anderson (2009) zaznacza, że jego analizy dotyczą przede wszystkim białych wykształconych mężczyzn z klasy średniej. Badania te ukazują jednakże nie tylko wielość, ale możliwość uznania wartości wielu równoprawnych wersji męskości, co niesie ze sobą również redukcję kosztów związanych z dążeniem do realizacji – często nieosiągalnych – ideałów męskości.

Teoria męskości inkluzywnej kwestionuje i jednocześnie włącza teorię męskości hegemonicznej Connell (Anderson 2002). Obie teorie dostrzegają rolę homofobii w konstruowaniu męskości, z tą różnicą, że teoria męskości inkluzywnej nie odnosi się do hierarchii lub hegemonii, podczas gdy dla Connell jest to główna oś analiz. Jak twierdzi Anderson:

Zgodnie z teorią męskości inkluzywnej w okresach wysokiej homohisterii będzie istniała jedna hegemoniczna forma męskości i będzie ona ustanawiana w opozycji do homoseksualności. Wraz z redukcją homohisterii zachodzą jednak inne procesy społeczne, których teoria Connell nie wyjaśnia w sposób trafny (Anderson 2015: 440).

Badania wykorzystujące teorię męskości inkluzywnej

Badania realizowane przez Erica Andersona i Marka McCormacka w obrębie środowiska sportu przyczyniły się do wyłonienia teorii męskości inkluzywnej. W konsekwencji sport stał się istotnym obszarem weryfikacji teorii i badania męskości z zastosowaniem teorii męskości inkluzywnej. Poniżej zostaną przytoczone i pokrótce omówione przykłady badań, aby pokazać zakres tworzenia i wykorzystania teorii.

Teoria męskości inkluzywnej i sport

Badania wykazały, że obok tradycyjnej, określonej przez Andersona jako ortodoksyjna, męskości, dokumentowana jest również forma męskości inkluzywnej. Anderson (2005) w ramach badań z sześćdziesięcioma ośmioma mężczyznami w wieku od 18 do 23 lat, którzy uczestniczą w zespołach cheerleaderskich, wskazał na zmiany w obrębie konstruowania męskości. Autor podkreślił, że funkcjonują wśród nich ortodoksyjne, bardziej tradycyjne formy męskości, ale jednocześnie można dostrzec formę inkluzywną. Mężczyźni wpisujący się w męskość inkluzywną akceptują kobiece zachowania i homoseksualność wśród mężczyzn. Tę zmianę Anderson przypisuje m.in. zmniejszeniu homofobii kulturowej, instytucjonalnej i organizacyjnej. Amerykański socjolog (2008a) zbadał również dwie grupy heteroseksualnych graczy futbolu amerykańskiego ze szkół średnich. Autor skupił się na kwestii zmiany

w związku między sportem, seksualnością i homofobią. Pokazał, w jaki sposób badani wzmacniają i kwestionują granice heteroseksualności i męskości.

Z kolei Adams (2011) przeprowadził badania etnograficzne wśród członków uczelnianej drużyny piłkarskiej w północno-wschodniej Ameryce. W ramach badań wskazał na coraz częstsze metroseksualne i inkluzywne zachowania oraz postawy wśród uczelnianych sportowców. Badacz podkreślał, że męskości prezentowane przez badanych mężczyzn stają się bardziej liberalne i inkluzywne. Mężczyźni są bardziej zadbani, a także przyjaźnie nastawieni do gejów zarówno pod względem bliskości fizycznej, jak i emocjonalnej. Autor wskazuje zmianę w podejściu do kolorów i zaakceptowanie przez piłkarzy koloru różowego (noszenie różowych butów piłkarskich), co traktuje jako symbol zmieniającej się męskości i braku homofobicznej oceny. Adams (2011) podkreśla zmianę pokoleniową i wskazuje, że młodzi sportowcy są dalecy od tradycyjnej, ortodoksyjnej sportowej męskości poprzednich pokoleń.

W ramach kolejnych studiów Anderson (2011a), realizując badania etnograficzne drużyny piłkarskiej na uniwersytecie katolickim w wiejskiej części Ameryki Środkowej, wykorzystał teorię męskości inkluzywnej. Zaznaczył, że choć mężczyźni uprawiający sporty zespołowe są tradycyjnie postrzegani jako skrajnie homofobiczni i femfobiczni, jego analizy rzuciły inne światło na to założenie. Badacz wywnioskował, że co prawda mężczyzn z drużyn piłkarskich charakteryzują pewne ortodoksyjne zachowania, jednak realizowany wzorzec męskości jest daleki od modelu hegemonicznej męskości. Autor zauważył, że piłkarze są przyjaźni gejom, unikają bójk oraz nawiązują fizyczne i emocjonalne relacje.

Jarvis (2013) podjął wątek udziału heteroseksualnych mężczyzn w gejowskich klubach sportowych i pokazał, jak może zmienić się definiowanie męskości i postawy wobec seksualności poprzez zaangażowanie w gejowskie organizacje sportowe. W ramach badań wykazano, że stereotypy i postrzeganie homoseksualnych sportowców zostały obalone i ukształtowała się bardziej inkluzywna wersja męskości.

Z kolei Campbell i in. (2018) przeprowadzili badania etnograficzne wśród młodych mężczyzn w wieku 16–17 lat w Szkocji, celem opisu sposobu konstruowania i doświadczania męskiej tożsamości w kontekście zajęć z wychowania fizycznego. Korzystając z teorii męskości inkluzywnej wykazali, że uczniowie zinternalizowali i realizowali ortodoksyjną formę męskości, która zawierała w sobie aspekty siły, odporności na ból i kontrolowania innych. Badacze zauważyli, że specyfika zajęć z wychowania fizycznego utrudniała możliwość realizacji inkluzywnych form męskości.

Podobne wnioski wysunęli Atencio i Koca (2011), którzy realizując badania w tureckiej szkole w kontekście zajęć z wychowania fizycznego odnotowali, że istnieją oczekiwane i wyżej wartościowane zachowania związane z piłką nożną i sportem, zaś mniej sprawni chłopcy i dziewczęta są marginalizowani i marginalizowane. Takie badania są głosem o braku uniwersalności teorii i ograniczenia jej do pewnych rejonów, gdzie spadek homofobii uznawany jest przez Andersona i McCormacka za fakt.

Kluczową kwestią w kontekście teorii męskości inkluzywnej jest spadek homofobii i homohisterii. Anderson (2011b) prezentuje badania, które wskazuje jako potwierdzenie spadku homofobii w kontekście teorii męskości inkluzywnej. Badacz

porównuje doświadczenia dwóch grup sportowców, którzy publicznie ujawnili swą homoseksualność. Pierwsza grupa wyoutowała się w latach 2000–2002, druga w latach 2008–2011. Zgodnie z wynikami mężczyźni, którzy ujawnili swoją homoseksualność w latach 2008–2011, doświadczyli mniej heteroseksizmu i otrzymali więcej wsparcia od kolegów z drużyny.

Lindsay Gaston, Rory Magrath i Eric Anderson (2018) porównali sytuacje „coming outu” dwóch piłkarzy. Pierwszy ujawnił swą orientację homoseksualną w 1992, drugi w 2017 roku. Analizy pokazały, że na przestrzeni 25 lat zmienił się stosunek do bycia gejem w profesjonalnej piłce nożnej i w roku 2017 fakt ten jest niemal całkowicie akceptowany.

Analizując zmiany pokoleniową, Anderson i Meredith McGuire (2010) ukazali różnice w konstruowaniu męskości między członkami odnoszącej sukcesy drużyny rugby a trenerami. Zawodnicy uważają, że ich trenerzy prezentują nieaktualną, ortodoksyjną wersję męskości i odwracają się od tej propozycji, sami przyjmując bardziej inkluzywne podejście do męskości. Wszyscy zawodnicy drużyny identyfikują się jako heteroseksualni i kwestionują trzy fundamentalne zasady ortodoksyjnej męskości: homofobię, mizoginię i nadmierne podejmowanie ryzyka. Badani zawodnicy nie poniżają kobiet ani gejów oraz wspierają się emocjonalnie.

Anderson (2012) ukazuje również spadek homofobii wśród młodzieży realizującej w szkole średniej obowiązkowe zajęcia z wychowania fizycznego. Badacz podkreśla, że badania etnograficzne uwidocznily spadek homofobii, zmniejszenie poziomu przemocy i udzielanie emocjonalnego wsparcia przez chłopców swoim męskim przyjaciółom. Autor zaznaczył, że dostrzeżona zmiana pojawiła się, choć struktura edukacji sportowej pozostała taka sama.

Jednocześnie, poruszony wcześniej wątek różnicy pokoleniowej widoczny jest w badaniach dotyczących zajęć wychowania fizycznego. Adam G. White i Michael Hobson (2017) wskazują na spadek homohisterii, jednak dostrzegają, że osoby socjalizowane w sport w latach 80. wykazują bardziej ortodoksyjne i opresyjne poglądy. Niemniej szereg badaczek i badaczy potwierdza zmniejszenie poziomu homofobii (Magrath 2016). Podobnie Gaston i Dixon (2020), wykorzystując teorię męskości inkluzywnej w badaniach gejowskich drużyn rugby, zauważyli ów spadek, stwierdzają oni jednak, że choć gracze uznają bardziej inkluzywne męskości, sytuacja w społeczności gejowskiej jest bardziej skomplikowana.

Z kolei Adi Adams i Emma Kavanagh (2018) zauważyli, że choć młodzi piłkarze angielskiej akademii w wieku 14–15 lat wykazują otwartość na homoseksualność i wpisują się w inkluzywne męskości (niektórzy spośród nich są nawet gotowi otwarcie przeciwstawić się homofobii w szkole), nadal prezentują postawę społecznie pasywnej akceptacji. Magrath (2018) zaznaczył również, że pomimo akceptacji homoseksualności, prawie wszyscy kibice angażowali się w przysięwki o tematyce homoseksualnej.

Badaczki i badacze skupiają się również na konkretnych zachowaniach, które mają stanowić dowód zmiany stosunku wobec homoseksualności. Magrath, Anderson i Roberts (2015), realizując badania wśród akademickich zawodników piłki nożnej,

zauważyli, że wpisują się oni w męskość inkluzywną. Charakteryzuje ich inkluzywna postawa wobec homoseksualności – zawodnicy wspierają gejów ujawniających się w ich drużynie. Badane osoby nie miały oporów przed dzieleniem pokoi z gejami, wspólnym przebieraniem się w szatni i relacjami społecznymi oraz emocjonalnymi.

Luis Emilio Morales i Edward Caffyn-Parsons (2017) przeprowadzili badania wśród młodych (16–17 lat) heteroseksualnych mężczyzn z klasy średniej uczęszczających do liceum w Kalifornii, którzy uprawiali biegi przełajowe. Badania pokazały, że heteroseksualni mężczyźni akceptują mężczyzn homoseksualnych i podejmują szereg zachowań homospołecznych, takich jak: spanie w jednym łóżku, bliski kontakt fizyczny (przytulanie, trzymanie się za ręce) i intymność emocjonalna. Według badaczy relacje licealistów nie są oparte na homofobii ani na hipermęskości, a ich wyniki popierają zmniejszenie się poziomu homohisterii.

Badania z wykorzystaniem teorii męskości inkluzywnej w obszarze sportu coraz częściej poruszają również wątek intersekcyjny. Analizy uwzględniają kwestię klasy czy grupy etnicznej. Przykładowo Magrath (2017) włączył w badania grupy piłkarzy chrześcijańskich wątek różnicy etnicznej. Korzystając z teorii męskości inkluzywnej ukazał, że pomimo spadku homofobii kulturowej, prawie połowa badanych piłkarzy zachowała konserwatywne postawy wobec homoseksualności. Z kolei prowadząc badania wśród chłopców z klasy robotniczej w szóstej klasie w południowej Anglii Magrath (2017) ukazuje ich progresywne postawy wobec homoseksualności. Wyniki badań pokazały, że badana grupa intelektualizuje postawy progejowskie, a homofobiczny język jest niemal całkowicie nieobecny w ich środowisku, jednak te zachowania są mniej wyraźne niż wśród chłopców z klasy średniej.

Medialne prezentacje i teoria męskości inkluzywnej

Badania wykorzystujące lub potwierdzające teorię męskości inkluzywnej prowadzone były również w kontekście przekazów medialnych. Analizy medialne dotyczyły często tematyki sportów i nowych mediów. Badania Jamiego Clelanda, Rory'ego Magratha i Edwarda M. Kiana (2018), podkreślające spadek homofobii, koncentrowały się na analizie forów dyskusyjnych fanów piłki nożnej w Wielkiej Brytanii oraz komentarzy online w odpowiedzi na artykuł dotyczący „coming outu” byłego niemieckiego piłkarza w 2014 roku. Badacze wskazali na powszechność inkluzywności, odrzucanie homofobii i częste kwestionowanie komentarzy wyrażających ortodoksyjne poglądy.

Analizy (Channon, Matthews 2015) oparte na metodzie studium przypadku zawodnika mieszanych sztuk walki, którego udział w gejowskiej pornografii stał się tematem rozmów społeczności internetowych MMA na początku 2012 roku, również potwierdziły adekwatność zastosowania teorii męskości inkluzywnej. Przypadek Cochran'ea stał się przyczynkiem do celebrowania udziału i akceptacji homoseksualnych mężczyzn w sporcie. Badacze wykazali, że medialne reprezentacje homoseksualności i męskości w mieszanych sztukach walki wskazują na malejącą kulturową homofobię i homohisterię oraz inkluzywną wizję męskości.

Z kolei Krzysztof Arcimowicz (2020), analizując wizerunek medialny piłkarza Roberta Lewandowskiego, dostrzegł, że nie jest on jednorodny. Badacz zauważył, że w różnych sferach życia wydają się dominować różne wersje męskości i pewne zastosowanie ma tu również teoria męskości inkluzywnej.

Analizy wizerunków mężczyzn kulturystów na Instagramie (Marshall, Chamberlain, Hodgetts 2020) ukazały, że mężczyźni z tej dyscypliny sportowej nie prezentują się wyłącznie jako hegemoniczni, ale praktykują również męskości inkluzywną przez emocjonalną ekspresję czy intymność z innymi mężczyznami.

Analizy medialne z wykorzystaniem teorii męskości inkluzywnej nie dotyczą wyłącznie sportu. Max Morris i Eric Anderson (2015) przeanalizowali działalność jednych z najpopularniejszych brytyjskich vlogerów. Badania pokazały, że kreowany przez nich wizerunek wpisuje się we wzorzec męskości inkluzywnej. Vlogerzy unikają homofobii, mizoginii i agresji. Ponadto ich wizerunek nie wpisuje się w tradycyjną męskości: mężczyźni nie koncentrują się na wysportowanej sylwetce, nie aspirują do zachowań „macho”, a także nie skupiają się na tym, by być postrzeganymi jako heteroseksualni.

W innych badaniach (Caruso, Roberts 2018) skupiono się na sposobie konstruowania, reprezentowania i realizacji męskości w oparciu o analizy zawartości bloga dotyczącego nurtu ciałopozytywności skierowanego do mężczyzn. Wykorzystując teorię męskości inkluzywnej badacze wykazali, że w ramach interakcji na blogach mężczyźni unikają marginalizacji i podporządkowania, ponadto opisali, jakimi trajektoriami różne konstrukcje męskości uzyskiwały kulturową legitymizację i stawały się w równym stopniu wspierane.

Z wykorzystaniem teorii męskości inkluzywnej zostały poddane badaniom również inne media społecznościowe, np. Facebook. Ryan Scoats (2017) przeanalizował zdjęcia heteroseksualnych, białych, młodych mężczyzn uczęszczających na ten sam uniwersytet zamieszczone na Facebooku. Badania miały na celu zbadanie prezentowanego „ja” i ocenę zachowań popieranych przez grupę rówieśniczą. Okazało się, że mężczyźni podejmowali zachowania włączające (bliskość, taniec) i konstruowali swą męskości z dala od charakterystyk męskości ortodoksyjnej.

Z kolei badania nad *reality show* (Wong, Harman, Owen 2021), promującymi taniec związków partnerskich między mężczyznami i między kobietami ukazały Wielką Brytanię jako inkluzywne społeczeństwo, gdzie homofobia jest coraz mniej dostrzegalna. Z jednej strony celebrowano pary męsko-męskie, z drugiej strony dyskurs bromance deseksualizował taniec osób tej samej płci. Badania te pokazały, gdzie znajdują się granice inkluzywnej męskości.

Przyjaźń

Innym obszarem badawczym analizowanym z wykorzystaniem teorii męskości inkluzywnej jest relacja przyjaźni. Timothy Barrett (2013) skupił się na przyjaźni mężczyzn o różnych orientacjach seksualnych i wykazał, że badanych charakteryzuje odejście od wielu lęków lub konfliktów historycznie łączonych z relacjami pomiędzy gejami

i heteroseksualnymi mężczyznami. Autor wskazał na zmianę w podejściu do kwestii „coming outu” czy dotyku cielesnego. Również inne badania (Drummond i in. 2014; Anderson, McCormack 2015; Anderson, Ripley, McCormack 2019) wskazują na zmniejszenie dystansu fizycznego między mężczyznami i starają się wyjaśnić homospołeczne oraz dotykowe doświadczenia młodych mężczyzn. Badacze podkreślają wzrost zachowań dotykowych między mężczyznami, takich jak przytulanie czy całowanie (jako przejawy nieseksualne) i wskazują, że owe zachowania homospołeczne heteroseksualnych mężczyzn stanowią dowód ekspansji zmieniających się koncepcji męskości we współczesnej kulturze⁴.

Stefan Robinson, Eric Anderson i Adam White (2018) podjęli się analizy zjawiska „bromance” realizowanego przez heteroseksualnych mężczyzn wśród brytyjskich studentów. Wyniki są dowodem tego, że badani mężczyźni częściej niż kiedyś przyjmują bardziej inkluzywne, dotykowe i emocjonalne podejście do swoich relacji homospołecznych. Uczestnicy badań określili bromance jako formę relacji, która ma więcej do zaoferowania niż standardowa przyjaźń, gdyż jest relacją bardziej emocjonalnie i fizycznie intymną, opartą na zaufaniu i spójności. Badacze uznali, że spadek homofobii ma w obliczu wyników badań pozytywny wpływ na męską ekspresję i intymność. Autorzy skupili się na potencjale bromance pod kątem poprawy zdrowia psychicznego i dobrostanu ze względu na możliwość bezpiecznego ujawnienia emocji i wsparcia.

Badania dotyczące przyjaźni i bliskości między mężczyznami prowadzone były również wśród mężczyzn, którzy ukończyli studia. Magrath i Scoats (2019) wskazali, że połowa mężczyzn budująca przyjaźnię z okresu studiów na emocjonalnej bliskości z innymi mężczyznami przeniosła te zachowania na przyjaźnię z innymi mężczyznami po ukończeniu studiów.

Z kolei Nick Rumens (2018) skupił się na kwestii wpływu wieku na negocjowanie męskości w ramach przyjaźni gejów i heteroseksualnych mężczyzn w miejscu pracy. Badanie ukazało, w jaki sposób mężczyźni dostosowują się do męskości inkluzywnej w relacji przyjaźni. Młodszy geje twierdzili, że męskie przyjaźnie bazują na równości i są pozbawione homofobii. Podobnie opisywali tę kwestię starsi geje, zauważając jednocześnie, że nie wyglądało to tak samo w okresie ich młodości. Badacze wskazali ograniczenia, które związane są z możliwościami ekspresji emocjonalnej, otwartości i fizycznej wrażliwości w pracy.

Wyjście poza grupę białych mężczyzn z klasy średniej

Badania z wykorzystaniem teorii inkluzywnej prowadzone początkowo w grupie białych, wykształconych mężczyzn z klasy średniej realizowano również w innych grupach. Można tu wymienić analizy dotyczące mężczyzn z klasy robotniczej, w różnym wieku. Calvin Blanchard, Mark McCormack i Grand Tyler Peterson (2017) oraz McCormack (2014) udokumentowali zmianę w sposobie konstruowania męskości w grupie nastoletnich mężczyzn w Anglii. Wykazali, że niewielka liczba chłopaków

4 O przyjaźni wśród mężczyzn z wykorzystaniem interseksyjnej perspektywy zob. Way (2013).

ucieleśniała ortodoksyjną męskość, a nawet większość z nich prezentowała zachowania i postawy wpisujące się w męskość inkluzywną: pozytywne postawy wobec homoseksualności, angażowanie się w emocjonalną i fizyczną bliskość, korzystanie z języka o wątkach homoseksualnych bez zamiaru zranienia lub marginalizacji. Badacze odnotowują spadek homofobii również w grupie chłopaków z klasy robotniczej.

Steven Roberts (2013, 2018), badając mężczyzn z klasy robotniczej, wskazuje, że również w tej klasie społecznej męskość jest konstruowana poprzez gotowość do realizacji jej inkluzywnych wzorców. Młodzi mężczyźni z klasy robotniczej w Anglii opierają się dominującym i hegemonicznym ideałom kulturowym, są otwarci na zmiany zachowań w obrębie płci i cechuje ich zmniejszenie poziomu homofobii, choć nie całkowite jej wymazanie.

Analizy przeprowadzane są również w innych krajach i z uwzględnieniem kolejnych cech różnicujących grupę mężczyzn. Badania wśród czeskich studentów (Chvatík, Hardwicke, Anderson 2022) ukazały, że realizują oni bardziej inkluzywne formy męskości niż we wcześniejszych latach. Zauważono, że są oni pozytywne nastawieni do homoseksualności, mają też większą otwartość na „bromance” z homoseksualnym mężczyzną. Także według badań przeprowadzonych wśród fińskich starszych mężczyzn (Pietilä, Ojala 2021), marginalizowane męskości stają się społecznie akceptowalne. Analizy wykazały, że starsi mężczyźni realizują różne poziomy inkluzywnych praktyk, które częściej odnoszą się do różnorodnych nierówności, niekoniecznie do seksualności. Teoria męskości inkluzywnej znalazła swe zastosowanie również w odniesieniu do badań ojcostwa (Gottzén, Kremer-Sadlik 2012; Brandth, Kvande 2018; Suwada 2017), sytuacji pobytu przez mężczyzn w więzieniu (Maycock 2023) czy pracy w pielęgniarstwie (Kluczyńska 2017).

Krytyka teorii męskości inkluzywnej i doprecyzowanie założeń

Teoria męskości inkluzywnej spotkała się z krytyką, w wyniku której Eric Anderson i Mark McCormack (2018) odnieśli się do uwag, dopracowując niektóre aspekty, a także odpierając pewne zarzuty.

Kwestią budzącą wątpliwości było kluczowe dla teorii męskości inkluzywnej założenie o spadku homofobii (de Boise 2015; Parent, Batura, Crooks 2014; Plummer 2014) oraz zastosowanie terminu „homohisteria” (McCormack, Anderson 2014a). Podważono założenie o zmniejszeniu homofobii i możliwości pomiaru jej przejawu (de Boise 2015), a także sposobu definiowania tego kulturowego zjawiska (Plummer 2014). De Boise (2015: 328) zaznacza bowiem, że

homofobia jest do pewnego stopnia subiektywna i kontekstowa, a nie czasowa. Dlatego trudno jest zmierzyć lub powiedzieć, że społeczeństwo znajduje się w okresie niskiej homofobii, ponieważ sposoby, w jakie przejawia się „strach przed homoseksualizmem” będą się znacznie różnić w obrębie tego społeczeństwa, nawet w tym samym okresie, w oparciu o zmieniające się dyskursy wokół tego, czym jest „bycie homoseksualistą”.

Ponadto badacze, ukazując spadek homofobii, koncentrują się przede wszystkim na perspektywie białych homoseksualnych mężczyzn z klasy średniej. Również wprowadzenie nowego terminu – homohisteria – zostało poddane krytyce. Sam De Boise (2015) wskazuje, że podczas gdy homofobia łączona jest głównie z publiczną reprezentacją seksualności, to homohisteria postrzegana jest jako społeczny „poziom”, na którym chłopcy i mężczyźni plasują kulturowy strach przed byciem homoseksualizowanym.

David Plummer (2014) rozumie homohisterię jako odniesienie do wysokiego poziomu niepokoju, który związany jest ze świadomością istnienia homoseksualistów w kulturze, postrzeganiem homoseksualności jako społecznie nieakceptowalnej. Badacz zastanawia się, w jakim stopniu homohisteria pomaga wyjaśnić przyływy i odpływy homofobii, a także czy konieczne jest wprowadzenie terminu homohisteria, gdyż można ją rozumieć po prostu jako wzmożony przejaw homofobii. Inni badacze wskazują na „problem definicyjny w operacjonalizacji konstruktów homohisterii oraz logiczną słabość w konstrukcji definicji społeczeństwa homohisterycznego” (Parent, Batura, Crooks 2014: 121).

Anderson i McCormack (2018) podtrzymali pewność o spadku homofobii i potwierdzali swoje stanowisko na bazie danych, które szerzej przytoczyli w artykule. Dla teorii męskości inkluzywnej założenie dotyczące spadku poziomu homofobii jest bowiem kluczowe i to na nim opiera się twierdzenie o spadku homohisterii, a także definicji owego zjawiska (Anderson, McCormack 2014a, 2014b). Jak jednak podkreślają autorzy tej teorii, zmniejszająca się homofobia nie jest ani jednorodna, ani uniwersalna (Anderson, McCormack 2018). Wątek weryfikacji spadku homofobii był dalej krytykowany (Diefendorf, Bridges 2020a) i dyskutowany (Diefendorf, Bridges 2020b; McCormack 2020).

De Boise (2015) zauważa, że teoria męskości inkluzywnej, tak samo jak teoria męskości hegemonicznej, bazuje na relacjach władzy, choć ta pierwsza wskazuje zmianę w kierunku bardziej egalitarnej koncepcji męskości. De Boise, a także Messerschmidt (2018) zauważają, że Anderson i McCormack odnoszą się do męskości hegemonicznej jako „typu” lub „archetypu”, a nie sieci genderowych konfiguracji. Zarzucają autorom, że błędnie odczytali to, co pociąga za sobą hegemoniczna męskość; choć może ona wiązać się z formułowaniem pewnych ideałów kulturowych, nie może być rozumiana wyłącznie jako kulturowa norma (Connell, Messerschmidt 2005).

Zatem męskość hegemoniczna to nie „typ” lub „archetyp”. Jak podkreślają inni badacze (Rothmann, Kechia 2023), użycie przez Andersona terminu archetyp do konceptualizacji męskości inkluzywnej i ortodoksyjnej przyczynia się do określenia ich jako pewnych stabilnych typów męskości, które powstały w wyniku wewnętrznych procesów psychologicznych. Ponadto termin „ortodoksyjna męskość” według de Boise (2015) implikuje autentyczny, historyczny punkt odniesienia, w którym męskość została ustalona, podczas gdy teoria męskości hegemonicznej obala takie twierdzenie, gdyż płeć nie jest stabilna. Mimo że Anderson zakłada, że jego teoria przewycięża rozróżnianie między „typami męskości”, to zdaniem de Boise (2015)

raczej pogłębia ten problem. Anderson i McCormack nie odnieśli się jednak do tego zarzutu.

Co więcej, według de Boise (2015), Anderson i McCormack ignorują redefinicję założeń męskości hegemonicznej. De Boise (2015) sugeruje, że autorzy teorii męskości inkluzywnej nie uwzględniają faktu, że hegemonia jest elastyczną i historycznie zmienną relacją. Według niego to, co badacze nazywają „inkluzywnością”, jest kolejną hegemoniczną strategią dla heteroseksualnych, białych mężczyzn z klasy średniej, aby legalnie utrzymać władzę. Ponadto, pisze de Boise (2015: 334),

męskość inkluzywna jest myląca, ponieważ to, co rzekomo dokumentuje, czyli włączenie „innych” do bardziej równych praktyk płciowych, jest w rzeczywistości włączeniem niektórych białych, homoseksualnych mężczyzn i chłopców do hegemonicznych konfiguracji władzy i hybrydyzacji istniejących praktyk hegemonicznych (Bridges, Pascoe 2014).

Anderson i McCormack (2018: 556) poddają krytyce kategorie męskości hybrydowej i w kontekście dyskusji związanej z hybrydyzacją nie postrzegają ani nie rozważają męskości inkluzywnej jako formy męskości hybrydowej.

Z kolei O’Neill (2015) wskazuje, że teoria męskości inkluzywnej poświęca niewiele uwagi relacjom pomiędzy mężczyznami a kobietami lub kobiecościami (poza kojarzeniem kobiecości z męską homoseksualnością), ponadto Anderson w niewystarczającym stopniu wykorzystuje literaturę feministyczną (O’Neill 2015). De Boise (2015) zarzuca Andersonowi i McCormackowi brak odniesienia się w ramach teorii męskości inkluzywnej do patriarchy.

Odpowiadając na zarzut nieuwzględnienia pozycji kobiet w społeczeństwie (O’Neill 2015), Anderson i McCormack zaznaczają, że relacja z kobietami nie stanowiła centralnego punktu badań i powołując się na Katarzynę Borkowską (2016) zauważają, że „brak teoretycznych twierdzeń związanych z doświadczeniami kobiet nie powinien dyskredytować zmian, które zaszły wśród mężczyzn” (Anderson, McCormack 2018). Podkreślają też, że nie przekonują ich analizy Connell dotyczące znaczenia patriarchy. Ponadto teoria męskości inkluzywnej nie łączy dynamiki społecznej mężczyzn z reprodukcją nierówności między mężczyznami i kobietami na poziomie kulturowym (Anderson, McCormack 2018).

Krytycy podkreślają również niejasność w analizach Andersona i McCormacka pod względem związku między zniewieścią a homoseksualnością (Parent, Batura, Crooks 2014), zaś Paul Simpson (2014) zauważa, że opisując spadek homofobii, autorzy zakładają jednocześnie, że heteronormatywność jest mniej krzywdząca lub niepokojąca.

Anderson i McCormack (2018) odnosząc się do twierdzenia krytyków (de Boise 2015; Simpson 2014), że heteroseksizm i heteronormatywność są równie szkodliwe jak homofobia, zaznaczają, że są świadomi złożoności negatywnych skutków heteroseksizmu i heteronormatywności, jednak te zjawiska mają mniejsze znaczenie dla dynamiki społecznej w obrębie płci niż homofobia. W tej samej publikacji odpowiedzieli też na zarzut nadmiernego uogólnienia wyników swoich badań (Ingram, Waller 2014; Simpson 2014). Badacze wskazują, że dużo ważniejsze niż kwestia

możliwości uogólnienia jest to, w jakim stopniu zmieniające się męskości w różnych kontekstach są wyjaśnione przez teorię męskości inkluzywnych; wyliczają szereg badań oraz metodologicznych rozwiązań, w których ich teoria znalazła zastosowanie.

Krytycy podkreślają potrzebę włączenia w teorię męskości inkluzywnej perspektywy intersekcyjnej, wielokulturowej (Parent, Batura, Crooks 2014; de Boise 2015). Ponadto zaznaczają, że badania Andersona realizowane były wśród mężczyzn z klasy średniej, zatem nie uwzględniały one czynnika klasowego (Ingram, Waller 2014). Elizabeth Nagel (2010), odnosząc się do grupy badanej przez Andersona, zaznacza, że nie wiąże on praktyk badawczych z uprzywilejowaną pozycją swoich badanych, która jej zdaniem jest kluczowa i umożliwia badanym mężczyznom „bezkarne” angażowanie się w homoseksualne zachowania. W odpowiedzi Anderson i McCormack (2014a) podnieśli kwestię, że badania wykorzystujące teorie męskości inkluzywnej uwzględniały również różnice klasowe i wątek ten jest dyskutowany (m.in. Blanchard, McCormack, Peterson 2017; Roberts 2013; McCormack 2014).

Bibliografia

- Adams A. (2011), „Josh wears pink cleats”: *Inclusive masculinity on the soccer field*, „Journal of Homosexuality”, no. 58(5), s. 579–596. <https://doi.org/10.1080/00918369.2011.563654>
- Adams A., Kavanagh E. (2018), *Inclusive ideologies and passive performances: Exploring masculinities and attitudes toward gay peers among boys in an elite youth football academy*, „Journal of Gender Studies”, no. 27:3, s. 313–322. <https://doi.org/10.1080/09589236.2017.1391073>
- Anderson E. (2002). *Openly gay athletes: Contesting hegemonic masculinity in a homophobic environment*, „Gender and Society”, no. 16(6), s. 860–877.
- Anderson E. (2005a), *In the Game: Gay Athletes and the Cult of Masculinity*, State University of New York Press, Albany.
- Anderson E. (2005b), *Orthodox and inclusive masculinity: Competing masculinities among heterosexual men in a feminized terrain*, „Sociological Perspectives”, no. 48(3), s. 337–355. <https://doi.org/10.1525/sop.2005.48.3.337>
- Anderson E. (2008a), *“Being masculine is not about who you sleep with...” Heterosexual athletes contesting masculinity and the one-time rule of homosexuality*, „Sex Roles: A Journal of Research”, no. 58(1–2), s. 104–115. <https://doi.org/10.1007/s11199-007-9337-7>
- Anderson E. (2008b), *Inclusive masculinity in a fraternal setting*, „Men and Masculinities”, no. 10(5), s. 604–620. <https://doi.org/10.1177/1097184X06291907>
- Anderson E. (2009), *Inclusive Masculinity. The Changing Nature of Masculinities*, Routledge, London–New York.
- Anderson E. (2011a), *Inclusive masculinities of university soccer players in the American Midwest*, „Gender and Education”, no. 23(6), s. 729–744. <https://doi.org/10.1080/09540253.2010.528377>
- Anderson E. (2011b), *Updating the outcome: Gay athletes, straight teams, and coming out in educationally based sport teams*, „Gender and Society”, no. 25(2), s. 250–268. <https://doi.org/10.1177/0891243210396872>
- Anderson E. (2012), *Inclusive masculinity in a physical education setting*, „Journal of Boyhood Studies”, no. 6(2), s. 151–165. <https://doi.org/10.3149/thy.0602.151>
- Anderson E. (2015), *Teoria męskości inkluzywnej*, przeł. P. Sobolczyk, „Teksty Drugie”, nr 152(2), s. 431–444.

- Anderson E., Magrath R. (2019), *Men and Masculinities*, Routledge, London. <https://doi.org/10.4324/9781315112725>
- Anderson E., McCormack M. (2015), *Cuddling and spooning*, "Men and Masculinities", no. 18(2), s. 214–230. <https://doi.org/10.1177/1097184x14523433>
- Anderson E., McCormack M. (2018), *Inclusive masculinity theory: Overview, reflection and refinement*, "Journal of Gender Studies", no. 27(5), s. 547–561. <https://doi.org/10.1080/09589236.2016.1245605>
- Anderson E., McGuire R. (2010), *Inclusive masculinity theory and the gendered politics of men's rugby*, "Journal of Gender Studies", 19(3), s. 249–261. <https://doi.org/10.1080/09589236.2010.494341>
- Anderson E., Ripley M., McCormack M. (2019), *A mixed method study of same-sex kissing among college-attending heterosexual men in the US*, "Sexuality and Culture", no. 23(1), s. 26–44. <https://doi.org/10.1007/s12119-018-9560-0>
- Arcimowicz K. (2020), *The category of masculinity in the Polish media discourse on Robert Lewandowski*, „Przegląd Socjologii Jakościowej”, nr 16(1), s. 12–27. <http://dx.doi.org/10.18778/1733-8069.16.1.02>
- Atencio M., Koca C. (2011), *Gendered communities of practice and the construction of masculinities in Turkish physical education*, "Gender and Education", no. 23(1), s. 59–72. <https://doi.org/10.1080/09540250903519444>
- Barrett T. (2013), *Friendships between men across sexual orientation: The importance of (others) being intolerant*, "The Journal of Men's Studies", no. 21(1), s. 62–77. <https://doi.org/10.3149/jms.2101.62>
- Blanchard C., McCormack M., Peterson G. (2017), *Inclusive masculinities in a working-class sixth form in Northeast England*, "Journal of Contemporary Ethnography", no. 46(3), s. 310–333. <https://doi.org/10.1177/0891241615610381>
- de Boise S. (2015), *I'm not homophobic, "I've got gay friends": Evaluating the validity of inclusive masculinity*, "Men and Masculinities", no. 18(3), s. 318–339. <https://doi.org/10.1177/1097184X14554951>
- Borkowska K. (2016), *Joining the conversation on inclusive masculinity theory: A response to Rachel O'Neill's "Whither Critical Masculinity Studies?"*, "Men and Masculinities", no. 19(5), s. 545–549. <https://doi.org/10.1177/1097184X16664950>
- Brandth B., Kvande E. (2018), *Masculinity and fathering alone during parental leave*, "Men and Masculinities", no. 21(1), s. 72–90. <https://doi.org/10.1177/1097184x16652659>
- Bridges T., Pascoe C. J. (2014), *Hybrid masculinities: New directions in the sociology of men and masculinities*, "Sociology Compass", no. 8(3), s. 246–258. <https://doi.org/10.1111/soc4.12134>
- Campbell D., Gray S., Kelly J., MacIsaac S. (2018), *Inclusive and exclusive masculinities in physical education: A Scottish case study*, "Sport, Education and Society", no. 23(3), s. 216–228. <https://doi.org/10.1080/13573322.2016.1167680>
- Caruso A., Roberts S. (2018), *Exploring constructions of masculinity on a men's body-positivity blog*, "Journal of Sociology", no. 54(4), s. 627–646. <https://doi.org/10.1177/1440783317740981>
- Channon A., Matthews C. R. (2015), *"It is what it is": Masculinity, homosexuality, and inclusive discourse in mixed martial arts*, "Journal of Homosexuality", no. 62(7), s. 936–956. <https://doi.org/10.1080/00918369.2015.1008280>
- Chvatík V., Hardwicke J., Anderson E. (2022), *Inclusive masculinity and Czechia youth*, "International Sociology", no. 37(1), s. 124–142. <https://doi.org/10.1177/02685809211046599>
- Cleland J., Magrath R., Kian E. (2018), *The Internet as a site of decreasing cultural homophobia in association football: An online response by fans to the coming out of Thomas Hitzlsperger*, "Men and Masculinities", no. 21(1), s. 91–111. <https://doi.org/10.1177/1097184X16663261>
- Connell R. W., Messerschmidt J. W. (2005), *Hegemonic masculinity. Rethinking the concept*, "Gender and Society", no. 19(6), s. 842.

- Diefendorf S., Bridges T. (2020a), *On the enduring relationship between masculinity and homophobia*, "Sexualities", no. 23(7), s. 1264–1284. <https://doi.org/10.1177/1363460719876843>
- Diefendorf S., Bridges T. (2020b), *On the enduring relationship between masculinity and homophobia: Reply to McCormack*, "Sexualities", no. 23(7), s. 1299–1309. <https://doi.org/10.1177/1363460720905518>
- Drummond M. J. N., Filiault S. M., Anderson E., Jeffries D. (2014), *Homosocial intimacy among Australian undergraduate men*, "Journal of Sociology", no. 51(3), s. 643–656. <https://doi.org/10.1177/1440783313518251>
- Edwards T. (1997), *Men in the Mirror: Men's Fashion, Masculinity and Consumer Society*, Cassell, London.
- Gaston L., Dixon L. (2020), *A want or a need? Exploring the role of grassroots gay rugby teams in the context of inclusive masculinity*, "Journal of Gender Studies", no. 29(5), s. 508–520. <https://doi.org/10.1080/09589236.2019.1621158>
- Gaston L., Magrath R., Anderson E. (2018), *From hegemonic to inclusive masculinities in English professional football: Marking a cultural shift*, "Journal of Gender Studies", no. 27(3), s. 301–312. <https://doi.org/10.1080/09589236.2017.1394278>
- Godlewska M. (2004), *Metroseksualni*, „Polityka”, nr 3.
- Gottzén L., Kremer-Sadlik T. (2012), *Fatherhood and youth sports*, "Gender and Society", no. 26(4), s. 639–664. <https://doi.org/10.1177/0891243212446370>
- Ibson J. (2002), *Picturing Men: A century of Male Relationships in Everyday Life*, Smithsonian Books, Washington.
- Ingram N., Waller R. (2014), *Degrees of masculinity: Working and middle-class undergraduate students' constructions of masculine identities*, [w:] S. Roberts (red.), *Debating Modern Masculinities: Change, Continuity, Crisis?*, Palgrave Pivot, London. https://doi.org/10.1057/9781137394842_3
- Jarvis N. (2013), *The inclusive masculinities of heterosexual men within UK gay sport clubs*, "International Review for the Sociology of Sport", no. 50(3), s. 283–300. <https://doi.org/10.1177/1012690213482481>
- Khanna P. *The Metrosexual Superpower*, <http://yaleglobal.yale.edu/display.article?id=4366> (dostęp: 13.04.2024).
- Kimmel M. (1994), *Masculinity as homophobia. Fear, shame, and silence in the construction of gender identity*, [w:] H. Brod, M. Kaufman (red.), *Theorizing Masculinities*, Free Press, London. <https://doi.org/10.4135/9781452243627>
- Kimmel M. (2001), *Masculinity as homophobia: Fear shame, and silence in the construction of gender identity*, [w:] F. J. Barrett, S. M. Whitehead (red.), *The Masculinities Reader*, Polity Press, Cambridge, s. 266–287.
- Kluczyńska U. (2017), *Mężczyźni w pielęgniarstwie. W stronę męskości opiekuńczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, Poznań.
- Lalor T., Rendle-Short J. (2007), *"That's so gay": A contemporary use of "gay" in Australian English*, "Australian Journal of Linguistics", no. 27(2), s. 147–173. <https://doi.org/10.1080/07268600701522764>
- Magrath R. (2016), *Inclusive Masculinities in Contemporary Football: Men in the Beautiful Game*, Routledge, London.
- Magrath R. (2017), *The intersection of race, religion and homophobia in British football*, "International Review for the Sociology of Sport", no. 52(4), s. 411–429. <https://doi.org/10.1177/1012690215597651>
- Magrath R. (2018), *'To try and gain an advantage for my team': Homophobic and homosexually themed chanting among English football fans*, "Sociology", no. 52(4), s. 709–726. <https://doi.org/10.1177/0038038517702600>
- Magrath R., Scoats R. (2019), *Young men's friendships: Inclusive masculinities in a post-university setting*, "Journal of Gender Studies", no. 28(1), s. 45–56. <https://doi.org/10.1080/09589236.2017.1388220>

- Magrath R., Anderson E., Roberts S. (2015), *On the door-step of equality: Attitudes toward gay athletes among academy-level footballers*, "International Review for the Sociology of Sport", no. 50(7), s. 804–821. <https://doi.org/10.1177/1012690213495747>
- Marshall K., Chamberlain K., Hodgetts D. (2020), *Male bodybuilders on Instagram: negotiating inclusive masculinities through hegemonic masculine bodies*, "Journal of Gender Studies", no. 29(5), s. 570–589. <https://doi.org/10.1080/09589236.2020.1722620>
- Maycock M. (2023), *Are inclusive masculinities performed within prison settings?*, [w:] T. Bartlett, R. Ricciardelli (red.), *Prison Masculinities: International Perspectives and Interpretations*, s. 137–152, Routledge, London. <https://doi.org/10.4324/9781003091509-9>
- Messerschmidt J. W. (2018), *Hegemonic Masculinity. Formulation, Reformulation and Amplification*, Rowman & Littlefield, Lanham–Boulder–New York–London.
- McCormack M. (2011), *Hierarchy without hegemony: Locating boys in an inclusive school setting*, "Sociological Perspectives", no. 54(1), s. 83–101. <https://doi.org/10.1525/sop.2011.54.1.83>
- McCormack M. (2012), *The Declining Significance of Homophobia: How Teenage Boys Are Redefining Masculinity and Heterosexuality*, Oxford University Press, New York.
- McCormack M. (2014), *The intersection of youth masculinities, decreasing homophobia and class: An ethnography*, "British Journal of Sociology", no. 65(1), s. 130–149. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12055>
- McCormack M. (2020), *On the construction of an artificial paradox: A critical commentary on Die-fendorf and Bridges' 'On the enduring relationship between masculinity and homophobia', 'Sexualities'*, no. 23(7), s. 1285–1298. <https://doi.org/10.1177/1363460720905519>
- McCormack M., Anderson E. (2014a), *Homophobia: Definitions, context and intersectionality*, "Sex Roles", no. 71(3–4), s. 152–158. <https://doi.org/10.1007/s11199-014-0401-9>
- McCormack M., Anderson E. (2014b), *The influence of declining homophobia on men's gender in the United States: An argument for the study of homophobia*, "Sex Roles", no. 71, s. 109–120. <https://doi.org/10.1007/s11199-014-0358-8>
- Morales L. E., Caffyn-Parsons E. (2017), *„I love you, guys”: A study of inclusive masculinities among high school cross-country runners*, "Boyhood Studies – An Interdisciplinary Journal", no. 10(1), s. 66–87. <https://doi.org/10.3167/bhs.2017.100105>
- Morris M., Anderson E. (2015), *'Charlie is so cool like': Authenticity, popularity and inclusive masculinity on YouTube*, "Sociology", no. 49(6), s. 1200–1217. <https://doi.org/10.1177/0038038514562852>
- Nagel E.G. (2010), *Book reviews: Inclusive Masculinity: The Changing Nature of Masculinities*, "The Journal of Men's Studies", no. 18(1), s. 109–110. <https://doi.org/10.1177/1012690212462560>
- O'Neill R. (2015), *Whither critical masculinity studies? Notes on inclusive masculinity theory, post-feminism, and sexual politics*, "Men and Masculinities", no. 18(1), s. 100–120. <https://doi.org/10.1177/1097184X14553056>
- Parent M. C., Batura A., Crooks K. (2014), *Homophobia: A commentary and critique*, "Sex Roles: A Journal of Research", no. 71(3–4), s. 121–125. <https://doi.org/10.1007/s11199-014-0393-5>
- Pascoe C. J. (2007), *Dude, You're a Fag: Masculinity and Sexuality in High School*, University of California Press, Berkeley–Los Angeles–London.
- Pietilä I., Ojala H. (2021), *Inclusivity, horizontal homosociality and controlled participation of „the others”: Negotiations of masculinity and ageing in two older men's communities*, "NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research", no. 29(4), s. 316–329. <https://doi.org/10.1080/08038740.2021.1981997>
- Plummer D. (1999), *One of the Boys: Masculinity, Homophobia and Modern Manhood*, Harrington Park Press, New York.
- Plummer D. (2014), *The ebb and flow of homophobia: A gender taboo theory*, "Sex Roles", no. 71(3), s. 126–136. <https://doi.org/10.1007/s11199-014-0390-8>
- Roberts S. (2013), *Boys will be boys ... won't they? Change and continuities in contemporary young working-class masculinities*, "Sociology", no. 47(4) s. 671–686. <https://doi.org/10.1177/0038038512453791>

- Roberts S. (2018), *Domestic labour, masculinity and social change: Insights from working-class young men's transitions to adulthood*, "Journal of Gender Studies", no. 27(3), s. 274–287. <https://doi.org/10.1080/09589236.2017.1391688>
- Robinson S., Anderson E., White A. (2018), *The bromance: Undergraduate male friendships and the expansion of contemporary homosocial boundaries*, "Sex Roles", no. 78(1–2), s. 94–106. <https://doi.org/10.1007/s11199-017-0768-5>
- Rothmann J., Kechia A., Werner N., Ellis S. (2023), *Students' perceptions about inclusive and orthodox masculinities in contact sports at a South African University*, "Journal of Homosexuality", no. 70(9), s. 1890–1910. <https://doi.org/10.1080/00918369.2022.2043132>
- Rumens N. (2018), *Age and changing masculinities in gay-straight male workplace friendships*, "Journal of Gender Studies", no. 27(3), s. 260–273. <https://doi.org/10.1080/09589236.2017.1391074>
- Soats R. (2017), *Inclusive masculinity and Facebook photographs among early emerging adults at a British university*, "Journal of Adolescent Research", no. 32(3), s. 323–345. <https://doi.org/10.1177/0743558415607059>
- Simpson M. (1994), *Male Impersonators. Men Performing Masculinity*, Routledge, New York.
- Simpson M. (2002), *Meet the metrosexual*, <http://www.marksimpson.com/pages/> (dostęp: 12.01.2024).
- Simpson P. (2014), *Oppression, acceptance or civil indifference? Middle-aged gay men's accounts of 'heterospaces'*, [w:] S. Roberts (red.) *Debating Modern Masculinities: Change, Continuity, Crisis?*, Palgrave Pivot, London. https://doi.org/10.1057/9781137394842_5
- Suwada K. (2017), *„It was necessary at the beginning to make this whole revolution”: Men's attitudes to parental leaves in Sweden and Poland*, "Men and Masculinities", no. 20(5), s. 570–587. <https://doi.org/10.1177/1097184X17727571>
- Way N. (2013), *Boys' friendships during adolescence: Intimacy, desire, and loss*, "Journal of Research on Adolescence", no. 23(2), s. 201–213. <https://doi.org/10.1111/jora.12047>
- White A., Hobson M. (2017), *Teachers' stories: Physical education teachers' constructions and experiences of masculinity within secondary school physical education*, "Sport, Education and Society", no. 22(8), s. 905–918. <https://doi.org/10.1080/13573322.2015.1112779>
- Wong Y. N., Harman V., Owen C. (2021), *Analysing media reactions to male/male dance partnerships on British reality TV shows: Inclusive masculinity in Strictly Come Dancing and Dancing on Ice*, "International Journal of the Sociology of Leisure", no. 4, s. 397–413. <https://doi.org/10.1007/s41978-021-00087-2>